

УДК 327.7:343.43-048.66

МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ПРОТИДІЇ ГЛОБАЛЬНІЙ ПРОБЛЕМИ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ

Оксана Краєвська

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
вул. Університетська, 1, м. Львів, Україна, 79000, тел. (032) 2394-656,
e-mail: okraj@ukr.net*

Наталія Лукач

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
вул. Університетська, 1, м. Львів, Україна, 79000, тел. (032) 2394-656,
e-mail: vizabnati@gmail.com*

Розглянуто діяльність міжнародних організацій щодо протидії торгівлі людьми. Досліджено основні механізми та інструменти, які використовує міжнародна спільнота щодо протидії торгівлі людьми, а також запропоновано шляхи вирішення проблеми.

Ключові слова: торгівля людьми; глобальна проблема; міжнародні організації; неурядові організації; протидія торгівлі людьми.

Протягом останнього десятиліття проблема торгівлі людьми набула особливої актуальності. Щорічно мільйони людей у світі стають жертвами відкритої та прихованої торгівлі. Торгівля людьми охопила сьогодні всі регіони та країни, загрожуючи їхній безпеці, що змушує говорити про неї як про глобальну проблему XXI ст. Це новий виклик, який постав перед людством як наслідок глобалізації. Міжнародні організації та уряди країн активно працюють над створенням програм, стратегій, політик, законів та механізмів, спрямованих на протидію цьому явищу.

Проблему протидії торгівлі людьми детально розглядають іноземні науковці. Зокрема, це дослідження А. Аронович [12], Г. Тойерманн [14], Е. Тюрюканової [10], а також матеріали міжнародних наукових семінарів, методичні посібники державних інституцій та міжнародних організацій, Світового банку [13], ОБСЄ [11], МОП [9] та інші.

Мета статті полягає в дослідженні та вивченні міжнародного досвіду протидії глобальній проблемі торгівлі людьми.

Перші суттєві кроки щодо протидії торгівлі людьми на міжнародному рівні були зроблені лише у XX ст. такими неурядовими організаціями, як Міжнародна федерація аболіціоністів та Лондонський комітет для виявлення та ліквідації торгівлі англійськими дівчатами [1, с. 117–119]. Діяльність Міжнародного Католицького Союзу також здійснювали у цьому напрямі: у ньому заснували 1896 року низку установ для захисту молодих дівчат у

Фрейбургу, Швейцарія. Крім цих організацій, активну діяльність здійснювала англійська Національна організація пильності (National Vigilance Associations), за ініціативою якої 1899 р. скликали Міжнародний конгрес з протидії торгівлі жінками. Під час роботи Конгресу прийняли рішення про створення в кожній країні Національного комітету з протидії торгівлі жінками. Конгрес заклав основи формування міжнародного співробітництва держав, а також неурядових організацій у боротьбі з торгівлею жінками.

Першим міждержавним договором став Міжнародний договір про боротьбу з торгівлею білими рабіннями від 18 травня 1904 р. (м. Париж) [6]. Основний акцент зробили на захисті жертв, а не покаранні злочинців.

Конвенцію про боротьбу з торгівлею білими рабіннями прийняли 4 травня 1910 року. [4] У ній торгівлю жінками та дівчатами розглядали як карний злочин. Надалі співробітництво держави продовжили в рамках діяльності Ліги Націй. Женевську конвенцію про заборону торгівлі жінками та дітьми прийняли 1921 р. [5]. Відповідно до умов Конвенції, держави зобов'язалися здійснити усі необхідні заходи з метою розшуку та покарання осіб, що займалися торгівлею дітьми.

Після Другої світової війни координацію міжнародного співробітництва держав у боротьбі з торгівлею жінками здійснювали в рамках ООН. Зокрема, 1949 р. резолюцією Генеральної Асамблеї ООН прийняли Конвенцію про боротьбу з торгівлею людьми та експлуатацією проституції третіми особами 1949 р. [2]. Цей міжнародно-правовий акт об'єднав у собі попередні міжнародні угоди, прийняті з 1904 р. Він свідчить також на користь того, що в сучасному міжнародному праві затвердилася звичайна норма, яка забороняє торгівлю людьми поза залежністю від її цілей.

Реальні заходи проти поширення торгівлі жінками запропоновано неурядовою організацією – Всесвітнім альянсом проти торгівлі жінками (Тайланд). У співробітництві з міжнародною юридичною групою було розроблено Стандарти з надання гуманітарної допомоги особам, які стали об'єктами торгівлі.

На початку XXI сторіччя торгівля людьми стає глобальним викликом. На сучасному етапі протидію торгівлі людьми простежуємо на всіх рівнях: глобальному (ООН та її структури, Інтерпол), регіональному (ОБСЄ, Рада Європи, ЄС) та державному (державні механізми протидії). Національні держави, що зіштовхнулися з проблемами, які загострилися в останні п'ятнадцять років, не можуть впоратися з ними самостійно. На допомогу прийшли міжнародні організації, систему яких координує ООН.

В Організації Об'єднаних Націй створено Комісію із запобігання злочинності та кримінального правосуддя, Спеціальну робочу групу Комісії з протидії торгівлі людьми (далі: Робоча група), посаду спеціального доповідача ООН з питань боротьби з насильством над жінками та Управління Верховного комісара ООН з прав людини. У межах Організації Об'єднаних Націй загальну

відповідальність за вивчення рабства у всіх його аспектах несе Робоча група з сучасних форм рабства.

Усі ці структури спільно працюють над включенням питань, пов'язаних з торгівлею людьми, у міжнародні, регіональні і національні ініціативи щодо протидії цьому явищу та здійснюють спостереження за ним. Окрім того, Управління ООН з контролю за поширенням наркотиків та запобігання злочинності здійснює роботу над «Глобальною програмою, спрямованою на боротьбу з торгівлею людьми», в якій головну увагу зосереджено на ролі злочинних угруповань у нелегальній торгівлі наркотиками і людьми, а також на розробці заходів щодо здійснення кримінального правосуддя. Спеціалізовані органи ООН, такі як Міжнародний фонд допомоги дітям (ЮНІСЕФ, ІМСЕР), УВКБ ООН та ПРООН також почали звертати увагу на проблему торгівлі людьми в зв'язку зі своїми освітніми та благодійними ініціативами та програмами розвитку.

Сьогодні центральним міжнародним документом щодо протидії торгівлі людьми є Конвенція ООН проти транснаціональної організованої злочинності та Протокол про попередження і припинення торгівлі людьми, передусім жінками і дітьми, і покарання за неї, що доповнює Конвенцію [7].

Рада Європи звертається до проблеми торгівлі людьми безпосередньо або опосередковано, через низку своїх комітетів і програм. Серед них – тривала діяльність багатовекторної групи фахівців під головуванням представника *Координаційного комітету з питань рівності чоловіків і жінок (CDEG)*. З 1997 р. ця група бере участь у здійсненні низки ініціатив з протидії торгівлі людьми «з метою сексуальної експлуатації», включаючи підготовку рекомендацій для Комітету міністрів та країн-членів Ради Європи, які мають незабаром вийти у світ.

ЄС істотно активізував свою діяльність у сфері запобігання торгівлі людьми. Інтеграційні процеси, які відбуваються в ЄС, спонукають його інститути спрямувати свої зусилля на розробку ефективних механізмів запобігання та протидії з торгівлею людьми, а також створення позитивного клімату для глибокого вивчення цієї проблеми. Підписаний 13 грудня 2007 р. Лісабонський договір [3] щодо принципів функціонування Європейського Союзу містить нові важливі положення, які зміцнюють ЄС у боротьбі з міжнародною транскордонною злочинністю та, зокрема, торгівлею людьми.

Сучасний інституційний механізм ЄС щодо протидії торгівлі людьми – це система органів ЄС, а також актів, які ці органи ухвалюють. Він покликаний реалізувати цінності ЄС, здійснювати його цілі, слугувати його інтересам, а також інтересам його громадян і держав-членів, забезпечувати послідовність, ефективність і наступність його політики і дій (ст. 13 ДЄС). Інституційний механізм ЄС щодо протидії торгівлі людьми має складну конструкцію, основу його організаційної структури складають Європейський парламент, Європейська рада, Рада, Комісія, Європейський координатор з протидії торгівлі людьми, Група експертів ЄС щодо торгівлі людьми, Європол, Євроюст, Європейська

судова мережа, мережа Євроджаст. Головною інституцією ЄС щодо протидії торгівлі людьми є Європейська комісія, яка приймає рішення і вносить ініціативи у цій сфері.

Проблему торгівлі людьми, зокрема – торгівлі жінками, багато разів піднімали у контексті діяльності ОБСЄ з початку 1990-х років, коли держави-учасниці ОБСЄ взяли на себе зобов'язання по боротьбі з цим явищем, включивши його в Московський документ (1991). Парламентська асамблея ОБСЄ 1996 року висловила серйозну занепокоєність розмірами торгівлі людьми в регіоні ОБСЄ і за його межами, визнала зв'язок цього явища з економічними проблемами перехідного періоду і зростанням організованої злочинності (Стокгольмська декларація 1996 р.). Під час Семінару ОБСЄ з питань людського виміру (1997) і Наради з людського виміру (1998) НУО та кілька країн-учасниць визначили торгівлю людьми та насильство над жінками як явища, що мають вкрай негативний вплив на долю жінок, отож 1998 р. Рада міністрів ОБСЄ торгівлю людьми також назвала новою загрозою безпеки, що вимагає пильної уваги.

Незважаючи на ці заходи, ОБСЄ лише нещодавно зробила конкретні кроки у сфері боротьби з торгівлею людьми. Зазначимо, що 1999 р. *Бюро по боротьбі з наркотиками та торгівлею людьми* (ODIHR) підтримало три проекти, спрямовані на боротьбу з торгівлею людьми, роботу по двох з яких продовжили 2000 року. У квітні 1999 р., завдяки фінансуванню Сполучених Штатів, в рамках ODIHR заснували посаду Радника з проблеми торгівлі людьми, в завдання якого входить допомога ОБСЄ у визначенні основних напрямів діяльності по боротьбі з цим явищем, які не були б простим дублюванням зусиль інших організацій, а також сприяння ОБСЄ в розробці Плану дій та ініціатив ОБСЄ на 2000 р.

Кілька місій ОБСЄ на місцях також зіштовхнулося з проблемою торгівлі людьми, переважно на рівні надання підтримки в індивідуальних випадках. Місії ОБСЄ в Албанії, Боснії та Герцеговині доповідають про випадки торгівлі людьми, та члени місій почали роботу з координування зусиль з іншими міжнародними організаціями. Найважливішим документом ОБСЄ, прийнятим щодо запобігання явищу торгівлі людьми, є прийнятий на Маастрихтській Раді Міністрів 55-ма закордонними міністрами ОБСЄ у грудні 2003 року План дій щодо боротьби з торгівлею людьми.

Щодо Міжнародної організації з міграції (МОМ), то до її складу входять 100 місій з різних країн світу. Діяльність організації переважно сфокусована на проведенні досліджень за основними напрямками міграції, включаючи торгівлю жінками з Центральної та Східної Європи.

Великий внесок у боротьбу з торгівлею людьми зроблено в рамках *Міжнародної організації праці* (МОП). Уряди подають МОП доповіді про кроки, здійснювані ними з метою дотримання цих міжнародно-правових документів. Доповіді вивчає Комітет експертів по застосуванню конвенцій та рекомендацій, а також Міжнародна конференція праці. Будь-які проблеми розглядають до остаточного вирішення. МОП також активно здійснює програми технічної

допомоги у боротьбі з дитячою працею, кабальною працею та іншими неприйнятними формами експлуатації. МОП подає інформацію Робочій групі з сучасних форм рабства; своєю чергою, діяльність Робочої групи висвітлює те, як витримуються конвенції МОП, і ті випадки, коли МОП може надати допомогу у вирішенні проблем.

Вагомий внесок у протидію торгівлі людьми належить *Всесвітній організації охорони здоров'я* (ВООЗ). Під час слухань, що проводять у Робочій групі, представники ВООЗ засвідчили, що сексуальна експлуатація, боргова кабала, торгівля дітьми та практика апартеїду становлять серйозну небезпеку для розумового та соціального розвитку дітей, які стали жертвами насилля. Експлуатація з сексуальною метою також збільшує небезпеку поширення *вірусу імунодефіциту людини* (ВІЛ) та СНІДу. Окрім сприяння у вивченні проблеми дитячої проституції та розробці підступів до попередження і лікування захворювань, ВООЗ та її регіональні установи надають технічну допомогу у здійсненні конкретних проектів. Зокрема, ВООЗ розробляє керівні положення з питання торгівлі людськими органами з метою трансплантації.

Рабство й практика, подібна до рабства, є предметом багатьох нарад та доповідей, що здійснюють під егідою ЮНЕСКО. Наприклад, ЮНЕСКО фінансує дослідження Міжнародного католицького дитячого бюро з питань захисту неповнолітніх від порнографії.

ФАО займається питаннями закабалення дітей та боргової кабали у зв'язку з існуючими формами землеволодіння. Діяльність ФАО, спрямована на підвищення активності людей та надання допомоги дрібним фермерським організаціям, розглядають як ефективний засіб проти боргової кабали.

Дитячий фонд ООН – ЮНІСЕФ – відіграє визначну роль у здійсненні міжнародних стратегій, пов'язаних із сучасними формами рабства.

Одна з постійних груп *Управління Верховного комісара ООН у справах біженців* (УВКБ) здійснює контроль за ситуацією, в якій опиняються діти-біженці, та займається розглядом конкретних проблем, з якими вони зіштовхуються. Керівними положеннями для відділень УВКБ на місцях щодо дітей-біженців охоплено питання втягнення у збройні конфлікти та усиновлення неповнолітніх безпритульних дітей.

Комісія ООН щодо становища жінок постійно приділяє пильну увагу проблемам, подібним до рабства, що стосуються передусім жінок. Це знайшло відображення в дебатах, висновках та рекомендаціях всесвітніх конференцій у межах Десятиліття жінки Організації Об'єднаних Націй в Мехіко, Копенгагені та Найробі. Комісія подає інформацію Робочій групі з сучасних форм рабства.

Відділ попередження злочинності та кримінального правосуддя ООН у своєму дослідженні питання про знущення над дітьми, включаючи незаконне переправлення та продаж дітей, виокремлює чотири можливі засоби протидії за рахунок використання механізму правосуддя. Сюди зачислено попередження злочину, лікування та відшкодування збитків жертвам, правові санкції щодо

припустимих злочинців та поведження із злочинцями, а також відновлення їхньої особистості.

Міжнародна організація кримінальної поліції (Інтерпол) проводить конференції, присвячені проблемі торгівлі людьми, і намагається підтримати та координувати зусилля правоохоронних органів різних країн з протидії явищу торгівлі жінками і дітьми. Інтерпол подає Робочій групі інформацію про практику, подібну до рабства, в межах домовленості з Організацією Об'єднаних Націй [8].

Ефективною щодо протидії торгівлі людьми є діяльність неурядових організацій та ЗМІ як каналів, через які суспільство отримує інформацію про проблему.

Загалом глобальний механізм протидії торгівлі людьми має фундаментальне політичне значення. Намагання окремих країн самотужки боротися з торгівлею людьми малоефективні без координованих міжнародних зусиль. Оскільки проблема досягла глобальних масштабів, усі причетні до цієї діяльності країни повинні працювати разом, об'єднуючи свої зусилля. Адаже чинний механізм протидії має багато недоліків. Окрім недосконалості законодавчої бази щодо протидії торгівлі людьми, а в деяких країнах – цілковитої її відсутності, є низка міжнародно-політичних чинників низької ефективності функціонування механізму протидії торгівлі людьми.

Зокрема, на міжнародному рівні досі не розроблено єдиного підходу до вирішення проблеми. Недостатньо ефективною залишається міждержавна співпраця, насамперед стосовно захисту потерпілих. Спільні заходи (наприклад, між поліцією Польщі і Німеччини, Австрії та Чехії) здебільшого базуються на особистих зв'язках. Зусилля не скоординовані ні на глобальному, ні на державному рівнях. Лише у деяких країнах існують міжвідомчі органи, які займаються виробленням рекомендацій стосовно змін чинного законодавства, а також забезпечують координацію дій між правоохоронними, міграційними органами, службою зайнятості, соціальними службами і відомствами іноземних справ. Низькою залишається поінформованість щодо проблеми торгівлі людьми. Потребують скоординованості програми і процедури екстрадиції винуватців жертв торгівлі людьми, оскільки сьогодні справа вирішується здебільшого їхнім арештом та депортацією. Не вистачає кваліфікованих працівників у системі правоохоронних органів, міграційних служб та інших установ, до компетенції яких належить протидія торгівлі людьми і надання допомоги потерпілим від цього злочину.

Отже, факт поширення в XXI столітті явища торгівлі людьми, як одного з видів транснаціональної злочинної діяльності, кинув виклик усій світовій спільноті, нівелюючи основні права і свободи людини та загальноприйняті норми і принципи міжнародного права. Заходи боротьби із цим явищем мають ґрунтуватися на комплексному підході та реалізовуватись шляхом консолідації зусиль урядових структур, міжнародних організацій, кожного окремого члена суспільства як країн походження, так і країн призначення і транзиту.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Гусев Л. Ю. Борьба с торговлей женщинами: история и современное положение в России и странах Шанхайской организации сотрудничества / Л. Ю. Гусев // Борьба с торговлей людьми : материалы Міжнародної науково-практичної конференції (Донецьк, 26 червня 2008 р.) / Донецький юридичний інститут ЛДУВС імені Е. О. Дідоренка, Фонд Ганса Зайделя. – Донецьк, 2008. – 278 с.
2. Конвенція про боротьбу з торгівлею людьми і з експлуатацією проституції третіми особами від 2 грудня 1949 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=995_162.
3. Лісабонська угода [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://ec.europa.eu/delegations/ukraine/documents/eurobulletin/eurobullet_12_2009_uk.pdf.
4. Міжнародна конвенція про боротьбу з торгівлею білими рабниками від 4 травня 1910 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www1.umn.edu/humanrts/instree/whiteslavetraffic1910.html>.
5. Міжнародна конвенція про боротьбу з торгівлею жінками і дітьми від 30 вересня 1921 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.levonevski.net/pravo/razdel3/num7/3d791.html>.
6. Міжнародний договір про боротьбу з торгівлею білими рабниками від 18 травня 1904 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www1.umn.edu/humanrts/instree/whiteslavetraffic1904.html>.
7. Протокол про попередження і припинення торгівлі людьми, особливо жінками і дітьми, і покарання за неї, прийнятий резолюцією 55/25 Генеральної Асамблеї ООН від 15 листопада 2000 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=995_791.
8. Сучасні форми рабства. Виклад фактів [Електронний ресурс] / Харківська правозахисна група. – Харків, 2004. – 16 с. – Режим доступу : <http://www.khpg.org/index.php?id=1143726141>.
9. Торгівля людьми і примусова праця: контроль за процесом вербування трудових мігрантів. МОП [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.ilo.org/publns.
10. Тюрюканова Е. Вывоз женщин и девочек из России с целью сексуальной эксплуатации: доклад UNFPA / Е. Тюрюканова, Е. Михайлова, М. Русакова / UNFPA. – Москва, 2004. – 119 с.
11. Analysing the Business Model of Trafficking in Human Beings to Better Prevent the Crime. Office of the Special Representative and Co-ordinator for Combating Trafficking in Human Beings. – Vienna, Austria, 2011. – P. 134.
12. Aronowitz A. Smuggling and trafficking in human beings: the phenomenon, the markets that drive it and the organizations that promote it / A. Aronowitz // European Journal on Criminal Policy and Research. – 2001. – Volume 9. – P. 174.
13. Perez Solla M. Slavery and human trafficking: international law and the role of the World Bank [Electronic resource] / Perez Solla M. – April 2009. – Mode of access : www.worldbank.org/sp.
14. Teurmann H. Analysing the Business Model of Trafficking in Human Beings to Better Prevent the Crime. / H. Teurmann. – Vienna, Austria, 2011. – 134 p.

Стаття надійшла до редколегії 21.04.2015

Прийнята до друку 15.05.2015

INTERNATIONAL EXPERIENCE OF COMBATING THE GLOBAL PROBLEM OF HUMAN TRAFFICKING

Oksana Krayevska

*Ivan Franko National University of Lviv,
1, Universytetska Str., Lviv, Ukraine, 79000, tel. (032) 239-46-56,
e-mail: okraj@ukr.net*

Nataliya Lukach

*Ivan Franko National University of Lviv,
1, Universytetska Str., Lviv, Ukraine, 79000, tel. (032) 239-46-56,
e-mail: vizabnati@gmail.com*

The activities of international organizations against human trafficking is considered in the article. The basic mechanisms and instruments of international the international community against human trafficking are explored by the author and also the ways of solving problems is proposed.

Key words: human trafficking; global problem; international organizations; non-governmental organizations; combating human trafficking.

МЕЖДУНАРОДНЫЙ ОПЫТ ПРЕОДОЛЕНИЯ ГЛОБАЛЬНОЙ ПРОБЛЕМЫ ТОРГОВЛИ ЛЮДЬМИ

Оксана Краевская

*Львовский национальный университет имени Ивана Франко,
ул. Университетская, 1, г. Львов, Украина, 79000, тел. (032) 239-46-56,
e-mail: okraj@ukr.net*

Наталья Лукач

*Львовский национальный университет имени Ивана Франко,
ул. Университетская, 1, г. Львов, Украина, 79000, тел. (032) 239-46-56,
e-mail: vizabnati@gmail.com*

Рассмотрена деятельность международных организаций по противодействию торговле людьми. Исследованы основные механизмы и инструменты, которые использовались международным сообществом для решения проблемы, а также предложены пути решения проблемы.

Ключевые слова: торговля людьми; глобальная проблема; международные организации; неправительственные организации; противодействие торговле людьми.